

LBRIS

We know
books

CENTRE
NATIONAL
DU LIVRE

Ouvrage publié avec le soutien du Centre national du livre (Paris)

Carte publicată cu sprijinul Centrului Național al Cărții (Paris)

*Cet ouvrage a été publié avec le soutien du
Programme d'aide à la publication de l'Institut français de Paris*

Acest volum a fost publicat cu ajutorul
Programului de sprijin editorial al Institutului Francez din Paris

Liberté
Créativité
Diversité

*Cet ouvrage, publié dans le cadre du Programme d'aide à la publication
« Marthe Bibesco », a bénéficié du soutien de l'Ambassade de France
en Roumanie et de l'Institut français de Roumanie*

Acest volum, publicat în cadrul Programului de sprijin editorial
„Marthe Bibesco”, a beneficiat de susținerea Ambasadei Franței
în România și a Institutului Francez din România

ASSOCIATION POUR LA TRADUCTION DE
TRADUCTION
LITTÉRAIRE

*La traductrice remercie l'association ATLAS pour son accueil
en résidence au Collège International des Traducteurs à Arles*

Traducătoarea mulțumește asociației ATLAS pentru rezidența
la Colegiul Internațional al Traducătorilor Literari din Arles

KHALID LYAMLAHY

Memorial la Veneția

Roman

Traducere din limba franceză și note de
Alexandra Ionel

Casa Cărții de Știință
Cluj-Napoca, 2025

LIBRIS

We know
books

Partea întâi

Apele

N-am văzut niciodată un om înecându-se. Mi se pare de neîndurat să scriu fraza asta. Nu îndrăznesc să-mi închipui urmarea. Și totuși, mi s-a întâmplat să mă întreb: ce-aș face dacă, într-o zi, m-aș afla în fața unui om care se îneacă? Oare aș avea curajul să mă arunc în apă pentru a încerca să-l salvez? Cuvântul *curaj* n-ar mai avea probabil același sens. Mă liniștesc spunându-mi c-aș putea măcar să strig după ajutor, să-i alertez pe trecători, să sun la urgențe, pe scurt, să pun orice picătură de responsabilitate pe seama celorlalți. Un fel de a-mi mărturisi neputința în fața celei nenumite. Să privesc spectrul morții și să-mi recunosc repede înfrângerea.

Deocamdată, ești o burtieră care alunecă în josul ecranului. O știre din *Corriere della Sera*, reluată de *Le Monde*, *Le Figaro*, *Le Parisien*, *Ouest-France* și de toate ziarele locale. Variații derizorii pe tema dispariției tale. O moarte *tragică*,

cum se spune. De parc-ar trebui să ne liniștim imediat, să risipim bănuielile, să-ți împingem povestea pe tărâmul obișnuit al tragediei.

Pateh, nu te cunosc, dar e ca și cum drama ta ar face prezentările. O întâlnire imposibilă prilejuită de nevoia naivă de a mă răscumpăra. Din nou, impresia că am ajuns cu întârziere. Ca o întâlnire ratată cu pagina albă. Că scriu după. Sub pretextul că am nevoie de timp ca să diger sau să mă distanțez de un eveniment. Toate scuzele alea răsuflăte pe care le îndrugăm ca să ne păstrăm cumpătul. Mă încăpățânez să scriu, dar știu din capul locului că nicio carte nu va fi de-ajuns ca să spună tot despre moartea ta.

De la Banjul la Veneția, dispariția ta, o explozie, o mulțime de fărâme de necuprins. Să scriu ca să leg cele două orașe, să fac din ele o geografie a mărturiei. În fața rânii chinuitoare a morții, să înalț un arhipelag al solidarității. O cartografie oscilantă a pierderii tale între continent și insule, între apa abisală și uscat. Să reconstitui meandrele traiectoriei tale în fragmentarea ineluctabilă a textului.

În fața nenumăratelor versiuni ale dramei, nu să triez, ci să tai. Să scriu ca să fac loc spațiului infim al discursului funebru. Să scriu repede, dintr-un condei, ca să mă împotrivesc sentimentului de neputință. Să adun frânturile unui portret ipotetic, așa cum aduni cochiliile pe jumătate crăpate pe o plajă pustie.

Descopăr că *oraison*, discurs funebru, e un cuvânt ce poartă în sine apa care te-ă înghițit și rațiunea prin care gestul tău n-a putut fi explicat. *Eau-Raison*¹. Rațiunea de nepătruns a apelor care te-au înghițit.

Când hotărâsc să scriu despre moartea ta, știu că trebuie să înfrunt Veneția. N-am vizitat niciodată orașul, dar, ca toată lumea, am văzut nenumărate fotografii și fețe ale lui. Bogăție de imagini în broșurile turistice. Dezlănțuire de clișee pe rețelele de socializare. Defilare aproape indecentă a locurilor așa-zis romantice, decadente, mai mult sau mai puțin mitice. Primul fapt evident: întreaga lume a vizitat Veneția, dar

¹ În limba franceză, cuvântul valiză *eau-raison* (apă-rațiune) se pronunță la fel ca *oraison*, discurs funebru.

nimeni nu a zăbovit cu adevărat asupra morții tale. Un oraș-univers pentru o moarte tăcută. Un oraș-muzeu pentru o pânză nevăzută.

Pe o hartă a continentului, pun un deget șovăitor pe Gambia. Îți cunosc prea puțin țara de baștină. Știu doar că e aproape o enclavă în Senegal. Această îngrădire cartografică e oarecum prevestitoare. Urmăresc cu privirea fluviul Gambia, arteră șerpuitoare care se afundă în pământ. Traectoria graniței urmează unda albăstruie, ca pentru a-l călăuzi pe cititorul rătăcit care sunt eu. Brăul apelor care curg în zigzag îți încercuiește încet numele.

Ajunși la Veneția într-o duminică, pe 22 ianuarie 2017. Îmi imaginez frigul insidios care-ți intră-n oase. Un frig pe care nu l-ai mai simțit vreodată în Italia. Te trec fiori reci. O senzație stranie de disconfort. Aceeași întrebare repetată la nesfârșit. De fapt, ce faci aici? Ce cauți? Veneția îți șoptește că nu ești binevenit. Dar, la drept vorbind, oare cine-i binevenit?

Disparația ta mă duce mai întâi și întâi cu gândul la imaginile a mii de bărbați și de femei

înghițiți de Mediterană. Să rezist acestui spectacol al morții care se repetă la nesfârșit. Să scriu altfel. Să regândesc scrisul ca pe o șoptă care se impune în vuietul dimprejur.

Citesc că a fost mult mai frig la Veneția în zilele dinaintea sosirii tale. De parcă vremea ar fi devenit dintr-odată mai blândă. Dar mi-a fost dat să constat că blândețea asta era o poveste. Variațiile de temperatură n-ar fi putut schimba nimic. Era cu adevărat ultima ta iarnă în lagună.

De câteva zile încoace, recitesc *Caietul* lui Césaire. Copiez un fragment în carnetul meu: *Cât sânge în mintea mea! În mintea mea-s lagune. Acoperite cu capete de morți. Nu-s acoperite cu nuferi.*¹ Suma tuturor rănilor sfâșiind trupul continentului. Să scriu ca să secătuiesc apele, ca să dezvălui chipul violenței, ca să dau iar culoare tuturor nuferilor înăbușiți în tăcerea lagunelor.

Ziarele repetă că se știu puține lucruri despre tine. Ești necunoscutul din Marele Canal. Un

¹ Aimé Césaire, *Cahier d'un retour au pays natal* (Caiet despre o întoarcere în țara natală), Paris/Dakar, Présence Africaine, 1983, p. 35.

semn de întrebare care bântuie știrile din presa locală și internațională. Ici-colo, frânturi din viața ta, împrăștiate, intermitente, ca niște puncte-puncte pe o uriașă pânză albă.

Sunteți doi. Tu și rucsacul tău. Cifra doi ca o tiflă dată singurătății tale. Rucsacul care te-a însoțit mai multe luni la rând. Martor tăcut al plecărilor și sosirilor tale, al periplelor și așteptărilor tale. Ți-a servit drept valiză, sacoșă de cumpărături, pernă la nevoie. A fost obiectul tău fetiș, talismanul, busola ta. Nu un obiect care să-ți poarte noroc, să-ți aducă fericire, căci fericirea nu și-a arătat niciodată fața. *Fericire*, cuvânt ca o nălucă blândă plutind pe malurile aces-tei Europe trufașe, ferecate, prinse între ziduri. Un miraj insolent văzut dinspre țărmurile flu-viului Gambia.

Ieri, am dat peste un scurt videoclip filmat la Zarzis, pe coasta de sud-est a Tunisiei. Locul se numește *cimitirul celor necunoscuți*. Un bărbat trece printre mormintele celor fără nume. Îl cheamă Chamseddine. *Chams*: „soare” în arabă. Un soare miraculos într-o noapte macabră. Chamseddine e pescar. Vorbește despre *cadavre*

descompuse, despre *jumătăți de bărbați și jumă-tăți de femei*. Se oprește puțin și adaugă: *fără pi-cioare, fără cap*. În clipa următoare, golește o sticlă cu apă pe o moviliță. Poate mormântul unui copil. Strobește niște flori roșii. În fiecare săptămână, transportă corpurile de la morgă la cimitir: *dacă nu simți nevoia să faci treaba asta pentru oamenii ăia, n-o s-o poți face*. Camera fil-mează mormintele. Grămezi de pământ ocru la câțiva metri doar una de alta. Pe una dintre ele e o pancartă: *Rose-Marie, Nigeria, 27-5-2017*. Singura identificată din cimitir. Sunt patru sute de morminte cu totul. Patru sute de lovituri pe si-criul lumii. Patru sute de morți care-și așteaptă, ca tine, discursul funebru.

Pozzallo. Notez în carnet numele orașului sicilian unde ai debarcat în 2015. Caut pe in-ternet. Comună portuară situată în sud-estul insulei, în provincia Ragusa, la puțin peste o sută de kilometri de Catania. Aici s-a născut Giorgio La Pira, universitar și figură crucială a catolicismului în Italia, care a devenit primar al Florenței în anii '50, cunoscut pentru con-tribuția adusă la dialogul interreligios și la apropierea popoarelor riverane din bazinul